

KOYUNCULUKTA SÜT VE ET ÜRETİMİ İÇİN GELİŞTİRİLEN YENİ TEKNİKLER

Prof. Dr. Cemal SARICAN
E. Ü. Ziraat Fakültesi

Türkiye koyun yetiştiriciliğinde süt vazgeçilemez bir verimdir. Üretici koyunlarının sağılmamasını düşünemez bile. Koyun sütünün kendine özgü rengi, kokusu, tadı ve fiziksel özellikleri, koyun sütünden yapılmış ürünleri diğer çeşit süt ürünlerinden ayırır. Koyun sütünün özellikleri koyun sütünden yapılmış yoğurt ve peynirlerin kalitesini olumlu yönde etkilediğinden daima tüketici de tercihlerini koyun sütünden yapılmış yoğurt ve peynir için kullanır.

Süt miktarını ve kalitesini etkileyen faktörleri şu başlıklar altında toplayabiliriz.

A - Kalıtsal Faktörler

Bunların başlıcaları ırk, soy, yaş, dölverimi ve konstitüsyon tipleridir.

B - Çevre Faktörleri

Besleme, iklim vb. dir.

Süt üzerindeki çalışmalar bir yönden genotipinin iyileştirilmesi yönünde devam ederken bir yönden de kimi teknik planlamalarla da süt üretiminin arttırılabileceği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu konuda uygulanabilecek en önemli süt üretimini arttırma yolundan ikisi aşağıda ele alınmıştır.

- Erken damızlıkta kullanma,
- Doğumla birlikte başlayan sağım.

Koyun yetiştiricilerimizin ilgi duyup hemen uygulamaya başlayabilecekleri anılan bu iki sistem üzerinde birkaç cümle ile durulması yararlı olacaktır.

Erken Damızlıkta Kullanma

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, ilk olarak 15 aylıkken kuzulayan koyunların, 2 yaşında kuzulayan koyunlardan daha çok süt vermektedirler. Gerek anaç başına düşen toplam kuzu verimini, gerekse yaşam boyu süt verimini yükseltmek için koyunların erken yaşta damızlıkta kullanılması gündeme gelmektedir.

Bir koyun sürüsünde ilk yıl içinde iyi gelişen kuzular 7-8 aylık olduklarında kızgınlık gösterebilir ve çiftleştirildiklerinde gebe de kalabilirler. Aynı şekilde erkekler de aynı dönemde koç kuzu olarak kullanılabilir. Bu sistemin uygulanması ile anaç kuzular 13-15 aylık iken ilk kuzularını doğururlar. Böylece kuzu ve süt üretimine 1 yıl önce başlanılır. Nitekim E. Ü. Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümünde yapılan bir çalışmada yerli ırk ve melez genotiplerde ilk yaşta cinsi olgunluğa ulaşan dişi kuzuların oranı Dağlıçlarda %50, Akkaramanlarda %50, Sakızlarda %100, İvesilerde %71 ve Tahirova, Acıpayam ve Sönmezler de %100 olarak saptanmıştır.

Bu oranlarda da açıkça ortaya koyuyor ki, yerli ırk dişi kuzularımızın %50 si ilk yaş içinde çiftleşebilecek olgunluğa ulaşmaktadır. Bu karşılık Sakız ve E. Ü. Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümünün geliştirdiği Tahirova, Acıpayam ve Sönmez genotipi dişi kuzularının tamamı ilk yıl içinde kızgınlık göstermektedirler. O halde, dişi kuzuların erken damızlıkta kullanılmasının yaygınlaştırılması hem genetik ıslah çalışmalarını hızlandıracak hem de bir anaç koyun başına düşen yaşam boyu et ve süt verimini arttıracaktır.

Doğumla Başlayan Sağım

Kuzulamanın 3. gününden başlamak üzere yapılacak sağımdan sonra kuzuların emiştirilmesi ile kuzuların gelişmesinde bir gerileme olmadan büyütülebileceği tarafımızdan yürütülen araştırmalarla ortaya konmuştur. Böylece doğumla birlikte pazarlanabilir süt üretimine de geçilmektedir. Kuzu büyütmede bu sistem ayrıca aşağıdaki yararları da sağlamaktadır.

- Meme sağım için hergün temizlendiğinden mastitis olayına az rastlanılmakta.
- Temiz memeden süt içen kuzularda Septisemi olayları görülmemekte buna bağlı olarak da kuzu ölümleri azalmaktadır.
- Meme hergün elden geçtiğinden hasta memelerden derhal tedaviye alınmaktadır.
- Pazarlanabilir süt üretimine kuzulamadan 3 gün sonra geçilebilmektedir.
- Kuzular erken yeme alışmaktadır.
- Sağım süresi uzamaktadır.
- Kuzuların erken süttten kesilerek kesime gönderilmeleri önlenmektedir.

Sistemin uygulanmasında iki yol söz konusudur :

A. Günde Bir Sağımdan Sonra Emiştirme

Sağım sabah veya akşam yapılabilir. Eğer sağım sabah yapılacaksa kuzular gece, sağım akşam yapılacaksa kuzular gündüz analarından ayrılmalıdır. Ancak sağımdan sonra kuzular emiştirmeye bırakılmalıdır. Kıvırcık koyunları üzerinde yaptığımız bir araştırmada sağılan grup kuzuları ile sağılmayan grup kuzuları aynı miktar sütü içtikleri ve gelişmelerinde bir fark olmadığı gibi, sağılan grupta süten kesime kadar (1,5 ay) 16 kg. pazarlanabilir süt üretilmiştir.

B. Günde İki Sağım Sonrası Emiştirme

Sistemin uygulanmasında sabah ve akşam sağımlarından sonra kuzulara 20 şer dakika analarını emmeleri yeterli olmaktadır.

Bu konuda yaptığımız bir araştırmada aşağıdaki sonuçlar alınmıştır.

Genotip		Sağılan	Emilen	Toplam
Kıvırcık	(g)	465	743	1208
	%	58.5	51.5	100
Tahirova	(g)	842	638	1480
	%	38.5	61.5	100
İvesi	(g)	734	750	1484
	%	56.9	43.1	100
Asaf (D. Frizz İvesi)	(g)	1211	859	2070
	%	49.4	50.6	100

Yukarıdaki değerler de açıkça gösteriyor ki ana koyunlar kuzularına Toplam sütün Kıvırcıklarda %61.5, Tahirovalarda %43.1, İvesilerde %50.6 ve Asaflar da %41.5 unu saklamaktadır. Bu miktarlar da bir kuzunun büyütülmesi için yeterli olmaktadır. Burada dikkati çeken bir nokta yerli ırk koyunların daha yüksek oranda memede artık süt bırakmalarıdır. Bu nedenle yerli ırklarda süt verimi düşüktür diye sistemin uygulanmasında bir şüpheye düşülmesine gerek yoktur.

Görülüyor ki, bir yönden et ve süt üretiminin artırılmasında genetik ıslah çalışmaları sürerken, bir diğer yol olarak da kısa sürede olumlu sonuç verecek teknik planlarla üretim arttırılabilmektedir. Koyun yetiştiricilerimizin eğitilmesiyle onların bu konulara ilgi göstereceğine inanıyoruz.